

**KENTRO EPEYNAS THS BYZANTINHS
KAI METABYZANTINHS TEXNHHS**

Συνοπτική έκθεση πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1997

Οἱ ἐργασίες τοῦ Κέντρου γιά τὸ 1997 ἐπικεντρώθηκαν (1) στὴν τυπογραφικὴ ἐπίβλεψη καὶ παρακολούθηση τῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου «Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Κυθήρων» καὶ (2) στὴν προώθηση τῶν λοιπῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων. Στὸ Κέντρο, τὸ ὁποῖο διευθύνεται ἀπὸ τὸν ἐπόπτη ἀκαδημαϊκὸ κ. Μανόλη Χατζηδάκη, ἐργάστηκαν οἱ δύο ἐρευνήτριες κ.κ. Ἰωάννα Μπίθα καὶ Σταματία Καλαντζοπούλου καὶ συνεργάστηκαν στὰ πλαίσια τῶν διαφόρων ἐρευνητικῶν προγραμμάτων οἱ ἀρχαιολόγοι κ.κ. Ἀγγελικὴ Κατσιώτη, Ἑλένη Παπαβασιλείου (ἀποσπασμένη στὸ Κέντρο ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου 1997), Ἑλένη Κάστα, ὁ ἀρχιτέκτων κ. Νίκος Ζαρίφης καὶ ὁ φωτογράφος κ. Νίκος Κασέρης.

Ἐρευνητικὰ προγράμματα

Ἀναλυτικὰ κατὰ τὸ 1997 συνεχίσθηκαν τὰ ἀκόλουθα πέντε ἐρευνητικὰ προγράμματα τοῦ Κέντρου, τὰ ὁποῖα καὶ ἐνισχύθηκαν μερικὰ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν:

1. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Κυθήρων.

Στὰ πλαίσια τῆς ἔκδοσης τοῦ Α' τόμου τῆς σειρᾶς μὲ τίτλο «Μανόλης Χατζηδάκης, Ἰωάννα Μπίθα — Πρόλογος Μανούσου Μανούσακα, Ἱστορικὰ Χρῦσας Μαλτέζου — Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος, τ. 1. Κύθηρα» οἱ τυπογραφικὲς ἐργασίες ὀλοκληρώθηκαν στὸ τέλος Ἰουλίου 1997 καὶ ὁ τόμος κυκλοφόρησε στὸ ἐμπόριο ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο.

Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ καθὼς καὶ δεῖγμα τῆς τυπογραφικῆς ἐργασίας παρουσιάσθηκαν ἀπὸ τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς κ.κ. Νικόλαο Κονομὴ καὶ Ἀλέξανδρο Καμπίτογλου στὴ συνέλευση τῆς Διεθνοῦς Ἐνώσεως Ἀκαδημιῶν στὰ Ἱεροσόλυμα τὸν Ἰούνιο

1997, και έτυχαν τής γενικῆς ἐπιδοκιμασίας, ἐνῶ ἀκολούθησαν προτάσεις ἐπέκτασης τοῦ προγράμματος σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο καὶ σὲ τομεῖς τῆς δυτικῆς τέχνης.

2. Γενικὸ Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸ ἔτος 1997 συνεχίσθηκε ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ Γενικοῦ Εὐρετηρίου μὲ νέα στοιχεῖα ἀπὸ ἀποδελτιώσεις (Στ. Καλαντζοπούλου). Συγχρόνως διορθώθηκε, συμπληρώθηκε καὶ ἐνημερώθηκε μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα δελτία. Συγκριτικὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν καταγραμμένων ἕως σήμερα ναῶν μὲ τοιχογραφίες ἀπὸ τὸν 7ο αἰ. ἕως τὸ 1500 ἀνέρχεται περίπου σὲ 2.500.

3. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Δωδεκανήσου (Χάλκης καὶ Τήλου).

Μὲ τὴ συνεργασία τῆς 4ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου (Ἐφορὸς Ἀρχαιοτήτων κ. Ἡλίας Κόλλιας) προχώρησε ἡ τρίτη φάση τῆς σύνταξης τοῦ Εὐρετηρίου Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν γιὰ τὰ νησιὰ Χάλκη καὶ Τήλο μὲ ἐπιχορήγηση τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν (Γ' φάση (1997 κ.έ.): 2.000.000 δρχ.), ποὺ ἀφοροῦσε στὴν ἀμοιβὴ τῶν συνεργατριῶν καὶ μὲ ἐπιχορήγηση τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ποὺ ἀφοροῦσε στὴν ἐκτέλεση ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς, ἀρχιτεκτονικῆς ἀποτύπωσης καὶ ἐπαγγελματικῆς φωτογράφησης. Στὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἐργάσθηκε ἡ ἐρευνήτρια τοῦ Κέντρου κ. Ἰ. Μπίθα.

Κατὰ τὸ 1997 ἔγινε ἐπεξεργασία τῶν κειμένων ἀπὸ τὶς ἀρχαιολόγους κ.κ. Ἀγγ. Κατσιώτη, Ἑλ. Παπαβασιλείου καὶ τὴν κ. Ἰ. Μπίθα, ἐκπονήθηκαν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια γιὰ 9 ναοὺς τῆς Τήλου (τομέες, κατόψεις, προοπτικά, σχέδια κλπ.) ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Νίκο Ζαρίφη, ἔγινε ἐπαγγελματικὴ φωτογράφηση 45 θεμάτων τοιχογραφιῶν ἀπὸ τὸ φωτογράφο κ. Νίκο Κασέρη καὶ καταγράφηκε τὸ Φωτογραφικὸ Ἀρχεῖο ἀπὸ τὴν κ. Ἑλ. Κάτσα. Κατὰ τὸν Ἰούνιο 1997 ἔγινε ἐρευνητικὴ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ στὴν Τήλο ἀπὸ τὶς ἀρχαιολόγους Ἀγγ. Κατσιώτη καὶ Ἑλ. Παπαβασιλείου μὲ σκοπὸ τὸν ἐντοπισμὸ νέων μνημείων (μὲ οἰκονομικὴ κάλυψη τῆς οἰκείας Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων). Κατὰ τὸ Σεπτέμβριο 1997 ἔγινε ἐρευνητικὴ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ στὴν Τήλο ἀπὸ τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Νίκο Ζαρίφη μὲ σκοπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀποτύπωση τῶν ὑπὸ εὐρετηρίαση ναῶν (μὲ οἰκονομικὴ κάλυψη τῆς Ἀκαδημίας). Κατὰ τὸ Νοέμβριο 1997 ἔγινε ἐρευνητικὴ ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ στὴ Ρόδο ἀπὸ τὴν ἐρευνήτρια κ. Ἰ. Μπίθα μὲ σκοπὸ τὴ διερεύνηση ἐπέκτασης τοῦ Εὐρετηρίου στὴ Ρόδο. Ἡ συνεργασία μὲ τὸν Ἐφορὸ Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἡλία Κόλλια εἶχε θετικὰ ἀποτελέσματα ὥστε νὰ ξεκινήσει ἀμέσως ἡ σύσταση τοῦ παραπάνω Εὐρετηρίου μὲ ἐντοπισμὸ μνημείων, καταγραφή καὶ φωτογράφηση ἐπαγγελματικῆ.

Συνολικά εμπλουτίσθηκε τὸ Ἀρχεῖο Μνημείων καθὼς καὶ τὸ Ἀρχιτεκτονικὸ καὶ Φωτογραφικὸ Ἀρχεῖο Δωδεκανήσου μὲ νέες καταγραφές μνημείων, μὲ ἀρχιτεκτονικὴ τεκμηρίωση (45 σχέδια) καὶ μὲ φωτογραφικὴ τεκμηρίωση (135 ἐπαγγελματικὲς φωτογραφικὲς λήψεις σὲ διαφάνειες τῶν 6×6 ἐκ. καὶ τῶν 35 mm. καὶ σὲ ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες τῶν 6×6 ἐκ. καθὼς καὶ 323 ἐγχρωμες φωτογραφίες καὶ 128 διαφάνειες).

4. Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Βεροίας.

Στὰ πλαίσια τῆς συνέχισης τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος ἐγκρίθηκε ἡ Β' φάση ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἑρευνῶν ὕψους 2.000.000 δρχ.

5. Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ ἀρχαιολογία καὶ τέχνη.

Τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα τοῦ Κέντρου ἔχει σκοπὸ τὴν καταγραφή καὶ ἐπεξεργασία ὑπὸ τὴ μορφή λεπτομερειῶν εὐρετηρίων τῆς τρέχουσας βιβλιογραφικῆς παρουσίας τῶν Ἑλλήνων βυζαντινολόγων τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ τὸ 1997 ἀποδελτιώθηκε ἀπὸ τὴν Ἰ. Μπίθα περιορισμένος ἀριθμὸς δημοσιευμάτων τῶν ἐτῶν 1996-1997 ποὺ ἔφθασαν στὸ Κέντρο ἢ στὴν προσωπικὴ βιβλιοθήκη τοῦ ἐπόπτη ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μανόλη Χατζηδάκη.

Ἀ ρ χ ε ῖ α τ ε κ μ η ρ ῖ ω σ η ς.

Τὸ Φωτογραφικὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου ἔχει συγκεντρώσει συνολικὰ 366 ἐπαγγελματικὲς διαφάνειες, 119 ἐπαγγελματικὲς μαυρόασπρες φωτογραφίες, 3284 διαφάνειες 35 mm, 1128 μαυρόασπρες φωτογραφίες καὶ 2916 ἐγχρωμες φωτογραφίες.

Τὸ Ἀρχεῖο ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τοῦ Κέντρου ἔχει συγκεντρώσει συνολικὰ γιὰ Κύθηρα, Δωδεκάνησα καὶ Βέροια 200 ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια.

Τὸ Ἀρχεῖο σχεδίων τοιχογραφιῶν τοῦ Κέντρου ἔχει συγκεντρώσει 30 σχέδια διακοσμητικῶν ἀπὸ Κύθηρα, Χάλκη καὶ Τῆλο καὶ 18 σχέδια τοιχογραφιῶν ἀπὸ Κύθηρα.

Β ι β λ ι ο θ ῆ κ η.

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου δὲν πλουτίζεται λόγω δυσχερείας τοῦ συστήματος προμήθειας βιβλίων. Συνολικὰ συγκεντρώνει 523 καταγραφές τίτλων (βιβλία καὶ

ανάτυπα), από τις όποιες οί 48 (31 βιβλία και 16 ανάτυπα) είναι άποκτήματα τοῦ 1997, τὰ περισσότερα (44) από δωρεές.

Ἐξοπλισμός

Κατὰ τὸ 1997 ἀνανεώθηκε ὁ ἠλεκτρονικός ἐξοπλισμός τοῦ Κέντρου μετὴν ἀγορὰ ἑνὸς ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ Pentium στὰ 90 MHz μετὴν μνήμη 256 KB, μετὴν μνήμη RAM 32 MB, ἑνὸς σαρωτῆ Hewlett Packard Deskscan 4, ἑνὸς modem US Robotics, ἑνὸς cd rom και ἑνὸς ἐπεξεργαστῆ κειμένου Word for Windows - Microsoft Office 95, τὸ κόστος τῶν ὁποίων καλύφθηκε ἀπὸ τὴ Δωρεὰ Ἀγγελόπουλου.

Δραστηριότητες ἐρευνητριῶν.

Ἡ ἐρευνήτρια τοῦ Κέντρου κ. Ἰωάννα Μπίθα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ της σὲ ὅλα τὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα τοῦ Κέντρου ἀσχολήθηκε μετὰ διοικητικά και οἰκονομικά τοῦ Κέντρου καθὼς και μετὴν ὀργάνωση τῶν ἐρευνητικῶν προγραμμάτων ποὺ ἐπιχορηγοῦνται ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν. Εἰδικότερα κατὰ τὸ 1997 ἀσχολήθηκε μετὴν τις τυπογραφικὲς ἐργασίες τοῦ βιβλίου «Μανόλης Χατζηδάκης, Ἰωάννα Μπίθα, Εὐρετήριο Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος, τ. 1 Κύθηρα», τὸ ὁποῖο ὀλοκληρώθηκε στὸ τέλος Ἰουλίου 1997. Ἐλαβε μέρος σὲ δύο ἐπιστημονικά συνέδρια μετὴν ἀνακοινώσεις: α) Ἰ΄ Πολιτιστικὸ Συμπόσιο Δωδεκανήσου (Κῶς 27-30 Αὐγούστου 1997): «Ἐνδυματολογικὲς μεσαιωνικὲς μαρτυρίες και βυζαντινὲς τοιχογραφίες ἀπὸ τὴν Κῶ». β) Στ΄ Διεθνὲς Πανιώνιο Συνέδριο (Ζάκυνθος 24-26 Σεπτεμβρίου 1997): «Τὰ βυζαντινὰ Κύθηρα μέσα ἀπὸ τις μαρτυρίες τῶν ἐκκλησιῶν τους». Συμμετεῖχε ὡς σύμβουλος ἀρχαιολόγος γιατὴν ἀνάδειξη τοῦ Κάστρου Πυθαγορείου (Τηγάνι) Σάμου μετὴν συγγραφὴ τῆς σχετικῆς ἱστορικῆς και ἀρχαιολογικῆς τεκμηρίωσης. Ἐχει καταθέσει γιατὴν δημοσίευση, ἀπὸ προηγούμενα ἔτη, στὸ ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ ΔΧΑΕ τ. ΙΘ΄ τὴ μελέτη της «Παρατηρήσεις στὸν εἰκονογραφικὸ κύκλο τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνα» και στὰ Πρακτικά τοῦ διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ Συμποσίου γιατὴν τὰ 2400 χρόνια τῆς Ρόδου τὴν ἀνακοίνωσή της «Ἄψεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἐνδυματολογικὲς μαρτυρίες ἀπὸ τις μεσαιωνικὲς τοιχογραφίες τῆς Ρόδου (13ος αἰ. - 1522)». Παράλληλα συνεχίζει τὴν ἐκπόνηση τῆς διδακτορικῆς της διατριβῆς.

Ἡ ἐρευνήτρια τοῦ Κέντρου κ. Σταματία Καλαντζοπούλου ἀσχολήθηκε μετὴν τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα τοῦ Κέντρου γιατὴν τὸ Γενικὸ Εὐρετήριο τῶν Βυζαντινῶν Τοιχογραφιῶν Ἑλλάδος. Παράλληλα συνεχίζει τὴν ἐκπόνηση τῆς διδακτορικῆς της διατριβῆς.

Ὁ Ἐπόπτης

Μανόλης Χατζηδάκης